

Marta Nowak

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wydział Zarządzania, Informatyki i Finansów
Katedra Teorii Rachunkowości i Analizy Finansowej
marta.nowak@ue.wroc.pl

ETYKA KSIĘGOWEGO I BIEGŁEGO REWIDENTA W ŚWIETLE ZJAWISKA FINANSOKRACJI. POMIĘDZY ETYKĄ¹ OGÓLNOŚCIĄ A SZCZEGÓŁOWĄ

Streszczenie: W artykule podjęto tematykę etyki zawodów związanych z rachunkowością – księgowego i biegłego rewidenta w kontekście zjawiska finansokracji. Rozważano charakter ich etyki. Poszukiwano odpowiedzi na pytanie, czy jest ona tworzona odgórnie i bazuje na ogólnych teoriach etycznych, czy też ma charakter etyki oddolnej, szczegółowej, bazującej na charakterystyce zawodów związanych z rachunkowością. W konsekwencji dążono do określenia zalet i wad przyjętego w polskiej gospodarce podejścia do etyki rachunkowości. Artykuł bazuje na studiach literaturowych, w szczególności monografii dotyczących etyki rachunkowości autorstwa polskich badaczy. Zbadano także zawartość przyjętych w Polsce dla rachunkowości kodeksów etyki, aktów prawnych regulujących rachunkowość, a także publikacji organizacji umocowanych do formułowania ocen w zakresie etyki.

Słowa kluczowe: etyka ogólna, etyka szczegółowa, etyka rachunkowości, etyka biegłego rewidenta, etyka księgowego, finansokracja.

JEL Classification: M41, M42, O16, G40, M19.

---

¹ Pomimo względów stylistycznych, w niniejszym artykule słowo *etyka* nie będzie używane zamiennie ze słowem *moralność*. W przeciwieństwie do bliskoźnaczności tych wyrazów w języku potocznym, w języku naukowym, szczególnie w etyce jako subdyscyplinie filozofii, nie są one tożsame. *Etyka* oznacza a) naukę, której przedmiotem jest moralność, b) stworzony przez kogoś całościowy system etyczny („etyka Kanta”) lub system etyczny grupy ludzi, profesji (etyka zawodów prawniczych). *Moralność* natomiast to sfera, którą można opisać w kategoriach dobra lub zła (istnieje także sfera pozamoralna), natomiast *moralny* oznacza *dobry*.

Wprowadzenie

Paradoksem współczesnego biznesu jest to, że pomimo jego stałego rozwoju i specjalizacji, zarówno w znaczeniu informacyjnym, technologicznym, jak i społecznym, coraz częściej zauważana jest potrzeba „sięgnięcia do źródeł”, jakimi są podstawy etyczne, zakorzenione w filozofii.

Niniejszy artykuł traktuje o etyce związanych z rachunkowością² zawodów księgowego i biegłego rewidenta. Postawiono następujące pytania badawcze:

- Czy etyka rachunkowości wywodzi się z etyki ogólnej, czy też ze szczególnej, bazującej na specyfice zawodów związanych z rachunkowością?
- Jakie są wady i zalety przyjętego w Polsce podejścia do etyki zawodów księgowego i biegłego rewidenta w kontekście zjawiska finansokracji?

Przedstawione w artykule rozważania bazują na studiach literaturowych oraz badaniu dokumentów źródłowych związanych z etyką rachunkowości, przyjętych w Polsce jako podstawa uregulowań etyki zawodów księgowego oraz biegłego rewidenta. Zaprezentowane zostanie znaczenie etycznego ich realizowania w kontekście nasilającego się zjawiska finansokracji. Celem jest scharakteryzowanie etyki zawodowej polskich księgowych i biegłych rewidentów oraz wynikających z niej korzyści i zagrożeń.

1. Finansokracja a rola księgowego i biegłego rewidenta

W dzisiejszym świecie finanse w zarządzaniu przedsiębiorstwami pełnią rolę, która może wręcz zostać doprowadzona do poziomu koncepcji zarządzania oraz wdrożonej i stosowanej metody zarządzania przedsiębiorstwem, czyli zarządzania przez finanse³. Z drugiej strony, obserwowane jest negatywne światowe zjawisko finansokracji⁴. Polega ono na pozyskiwaniu coraz większej przewagi sfery finansowej nad sferami gospodarki realnej (produkcyjną, usługową),

---

² W niniejszym artykule rachunkowość będzie rozumiana wąsko, jako księgowość i rewizja finansowa, wywód więc dotyczy, zgodnie z typowym podziałem rachunkowości, rachunkowości finansowej, a pomijać będzie zakres rachunkowości zarządczej. Etyka zawodowa rozpatrywana w artykule odnosić się będzie do podstawowych profesji z zakresu rachunkowości: biegłego rewidenta oraz księgowego.

³ Metoda *zarządzania przez finanse* jest kompleksowo i wyczerpująco omówiona w pozycji [Woźniak-Sobczak (red.), 2011].

⁴ Angielski zwrot *financialization* na język polski tłumaczony jest wielorako i nie nastąpiło jeszcze ostateczne ukonstytuowanie się jego polskiego odpowiednika. W publikacjach używa się słów *finansyzacja* [Remlain, 2015], *financjalizacja* [Gumuła, 2015] lub *finansokracja* [Mukunda, 2014]. Sądzę, iż ostatni z tych zwrotów najbardziej precyzyjnie oddaje znaczenie „rządów finansów”.

zwiększeniu roli sektora finansowego. Konsekwencją jest wzrost znaczenia mierników finansowych (szczególnie krótkoterminowych) jako kryteriów ocen przedsiębiorstw i ich menedżerów⁵, presja na frezowanie wyniku finansowego, dodanie do działalności przedsiębiorstw innych branż szerokiej gamy produktów finansowych⁶, a wreszcie wejście na stałe słów pochodzących z języka finansów do języka potocznego⁷. W związku z tym zarówno interes pojedynczych przedsiębiorstw, ich interesariuszy, jak i bezpieczeństwo finansowe w makroskali są w dużej mierze zależne od profesjonalizmu i etyki osób odpowiedzialnych za dostarczanie rzetelnej informacji o majątkowej i finansowej sytuacji funkcjonujących na rynku przedsiębiorstw. Zadanie takie realizują księgowi usytuowani organizacyjnie wewnątrz przedsiębiorstwa⁸ oraz biegli rewidenci, weryfikujący prace księgowych poprzez dokonywanie rewizji sprawozdań finansowych⁹, usytuowani na zewnątrz przedsiębiorstwa¹⁰ i niezależni od niego. Należy jednocześnie odróżnić ich od decydentów posiadających kompetencje zarządcze w odniesieniu do finansów przedsiębiorstwa¹¹ oraz od osób sprawujących funkcje informacyjno-doradcze¹². W tym sensie w stosunku do decydentów księgowi i biegli rewidenci pełnią rolę ograniczającą, nie posiadają oni jednak kompeten-

⁵ R. Sennett [2012, s. 214] zauważa, że „tempo rotacji [pracowników] szybsze jest wśród elity finansistów niż na Wall Street – kierownicy wyższego szczebla przeskakują z jednej firmy do drugiej (...) w odstępie kilku (...) miesięcy. Pracownicy średniego szczebla trwają na swoich stanowiskach nieco dłużej. Różnica ta sprawia, że tych drugich często rozlicza się z efektów pracy wykonywanej pod kierownictwem osób, których już nie ma.”

⁶ Np. powstanie Toyota Bank i Volkswagen Bank.

⁷ Np. „moje akcje idą w górę” jako zwrot bliskoznacznym do „moja pozycja rośnie” lub „moje szanse wzrastają”.

⁸ Prowadzenie rachunkowości może zostać zlecone na zewnątrz. Zauważyć jednak należy, iż niezależnie od tego, czy rachunkowość wprowadzona jest w postaci outsourcingu, czy też wewnątrz przedsiębiorstwa, odpowiedzialność za rzetelne prowadzenie ksiąg rachunkowych oraz sprawozdania finansowe ponosi kierownik jednostki, który także podpisuje się pod sprawozdaniem finansowym, informacje pochodzące z rachunkowości dokumentują też odpowiedzialność jednostki (np. jej zadłużenie) oraz jej prawa wobec innych podmiotów (np. należności).

⁹ W artykule odnośnie pracy biegłego rewidenta będą używane zamiennie określenia „rewizja finansowa” oraz „audyt finansowy”. Należy przy tym podkreślić, iż praca biegłego rewidenta jest specyficznym, określonym ustawowo rodzajem audytu. Sam audyt zaś jest pojęciem szeroko używanym w praktyce gospodarczej nie należy więc w żadnym razie utożsamiać rewizji finansowej z innymi funkcjonującymi w biznesie „audytami” takimi jak np. audyt systemów zarządzania jakością, a biegły rewident nie jest równoważnikiem, np. audytem ISO. Punktem wspólnym wszystkich audytów, także finansowego, jest weryfikacja. Jeśli zaś weryfikację uznać za dążenie do prawdy, można powiedzieć, iż stanowi ono wspólne ogniwo między audytem a etyką.

¹⁰ Biegły rewident jest podmiotem zewnętrznym, jednakże przedsiębiorstwo może posiadać także jednostkę audytu wewnętrznego stanowiącą wewnętrzny organ kontrolny. Audyt wewnętrzny nie zwalnia przedsiębiorstwa z obowiązku poddawania sprawozdań finansowych badaniu niezależnego biegłego rewidenta.

¹¹ Czyli przede wszystkim dyrektora finansowego.

¹² Takich jak controller finansowy.

cji władczych. Jednocześnie zauważyć należy, iż księgowego potrzebuje każde przedsiębiorstwo, niezależnie od wielkości i formy organizacyjno-prawnej¹³. Natomiast rewizji finansowej (badanie rzetelności sporządzenia sprawozdań finansowych zgodnie ze sztuką¹⁴) podlegają podmioty określone ustawowo. Jest to związane z koniecznością zapewnienia bezpieczeństwa obrotu gospodarczego, a więc wartości wyższej niż tylko interes pojedynczego przedsiębiorcy.

2. Etyka zawodów

Zarówno zawód księgowego, jak i biegłego rewidenta posiadają własne kodeksy postępowania [*Code of Ethics...*, 2009], [*Kodeks zawodowej etyki...*, 2012]¹⁵ oraz są postrzegane w kontekście zaufania publicznego. Istnienie kodeksów niekoniecznie jednak musi powodować etyczność postępowania. Argumenty uzasadniające to stanowisko można w podzielić na dwie grupy¹⁶:

- definicyjne, dotyczące samych pojęć etyki, moralności, kodeksu, sprawiedliwości i dobrych praktyk,
- falsyfikacyjno-precedensowe, polegające na istnieniu przykładów (precedensów) falsyfikujących tezę o etyczności kodeksów etyki (dostarcza ich np. wyrok Trybunału Konstytucyjnego dotyczący Kodeksu Etyki Lekarskiej¹⁷).

Etyka konkretnego zawodu powinna być rozumiana w sposób bardziej kompleksowy niż tylko zapisy odnośnego jej kodeksu. Może ona:

- być wywiedziona z etyki ogólnej, z uwzględnieniem konkretnej teorii etycznej, czyli skonstruowana odgórnie,
- wynikać przede wszystkim ze specyfiki zawodu, a nie odgórnych założeń etycznych, tym samym zaś tworzona oddolnie.

---

¹³ W małych firmach zadania księgowego są wykonywane często przez osobę zarządzającego – przedsiębiorcy.

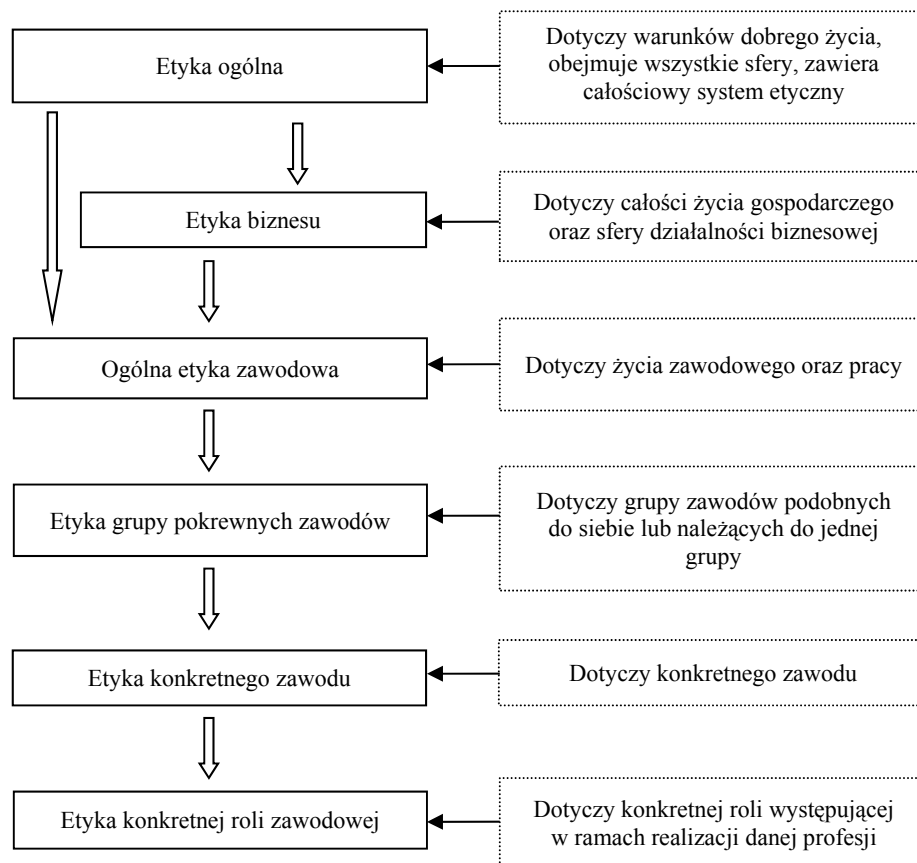
¹⁴ Rozumiana jako umiejętność postępowania z regułami.

¹⁵ Kodeks IFAC [*Code of ethics...*] został w Polsce przyjęty przez biegłych rewidentów jako podstawowy dokument regulujący etykę ich zawodu [*Uchwała nr 4249/60/2011...*], *Kodeks zawodowej etyki w rachunkowości* natomiast został uchwalony [*Uchwała nr 18...*] przez Stowarzyszenie Księgowych w Polsce jako normujący etykę postępowania księgowych.

¹⁶ Przegląd innych argumentów „za” i „przeciw” kodeksom etyki przedstawia J. Klimek [2014].

¹⁷ Trybunał stwierdza w nim m.in., że „postanowienie art. 52 ust. 2 [KEL] brzmi „Lekarz powinien zachować szczególną ostrożność w formułowaniu opinii o działalności zawodowej innego lekarza, w szczególności nie powinien publicznie dyskredytować go w jakikolwiek sposób”. (...) Z wypowiedzi (...) sądów lekarskich wynika, że (...) „dyskredytowanie” w [ich] orzecznictwie (...) jest rozumiane jako każda publiczna krytyka lekarza przez lekarza. W szczególności nie badają one prawdziwości (...) zarzutów. Tak rozumiane postanowienie art. 52 KEL jest (...) niezgodne z art. 54 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 oraz art. 17 konstytucji (...)” [Wyrok TK z dn. 23.04.2008 r., sygn. akt SK 16/07].

Na rys. 1 zaprezentowano odgórne podejście do tworzenia etyki zawodu, posiadające punkt wyjścia w etyce ogólnej.

Rys. 1. Etyka zawodowa wynikająca z etyki ogólnej

Źródło: Opracowanie własne.

Podchodząc do etyki wykonywania konkretnego zawodu w sposób odgórny, za punkt wyjścia uznać należy etykę ogólną. Stanowi ona całościowy system wartości oraz norm i definiuje warunki, które są podstawą dobrego życia, zawiera całokształt założeń stanowiących podstawę moralności. Następnie z etyki ogólnej powinny zostać wywiezione generalne wartości i zasady dotyczące moralności życia gospodarczego, czyli etyka biznesu. Etyki: ogólna oraz biznesu

przekładać się powinny na etykę zawodową¹⁸, dotyczącą całościowo wykonywania wszystkich profesji. Należy zauważyć, iż etyka zawodowa jest nie tylko pochodną etyki biznesu, gdyż nie każdy zawód funkcjonuje w ramach działalności gospodarczej¹⁹. Wobec tego oprócz wartości i norm funkcjonujących²⁰ w biznesie należy uwzględnić także ogólne kwestie etyczne²¹ dotyczące życia w ogóle. Na podstawie ogólnej etyki zawodowej należy wyodrębnić etykę dotyczącą konkretnej grupy profesji²². Z kolei etyka grupy zawodów pokrewnych powinna zostać przełożona na etykę poszczególnych profesji do nich należących²³. Ostatni poziom uszczegółowienia to etyka odnosząca się do konkretnej roli występującej w ramach danej profesji. Istnieją bowiem zawody, w których niezbędne jest odgrywanie zróżnicowanych ról²⁴.

Zaprezentowane podejście do etyki zawodowej, przebiegające od góry do dołu zapewni realizację na poziomie poszczególnych profesji oraz odgrywanych w nich poszczególnych ról zawodowych, wartości istotnych z ogólnoludzkiego punktu widzenia. Jednocześnie zapewnione jest uwzględnienie poszczególnych

---

¹⁸ Nie używam sformułowania „etyka pracy” ani „ethos pracy”, gdyż wiążą się one z wykonywaniem roli pracownika oraz działania na podstawie *Kodeksu pracy* [*Ustawa Kodeks pracy*]. Uważam, iż pojęcie ogólnej etyki zawodowej jest szersze, bo dotyczy ono nie tylko wykonywania swojej profesji w ramach umowy o pracę, ale także świadczenia usług profesjonalnych jako usługodawca zewnętrzny. Taką rolę pełni zazwyczaj biegły rewident, a także księgowy, jeśli prowadzi księgi rachunkowe na zlecenie przedsiębiorstwa niebędącego jego pracodawcą. Ponadto w dniu dzisiejszym zawody wcześniej wykonywane na zasadzie świadczenia umowy o pracę, np. praca lekarza w szpitalu, często przybierają inne formy prawne, np. formę kontraktu podpisywanego na gruncie prawa cywilnego. Dodatkowo zauważyć należy, iż w etyce zawodowej chodzi w większości o realizację tych samych wartości i spełnianie tych samych warunków (np. profesjonalizmu), niezależnie od tego, czy zawód jest wykonywany w ramach stosunku pracy, czy też w ramach świadczenia usługi.

¹⁹ Przykładem może być praca świadczona na rzecz organizacji non-profit lub w sektorze publicznym.

²⁰ A przynajmniej akceptowanych i deklarowanych.

²¹ Dotyczące chociażby uniwersalnych wartości, jakimi są prawda i sprawiedliwość, dążenia do dobrych skutków wykonywanych czynności oraz działania z dobrymi intencjami.

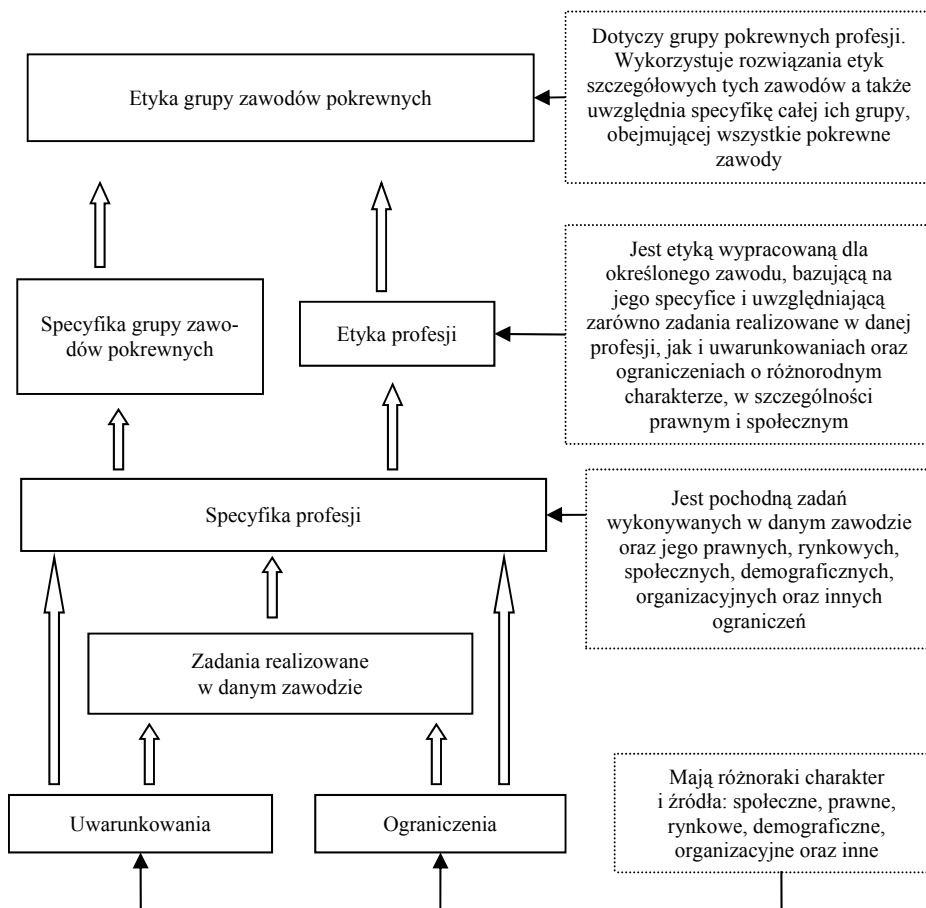
²² Przykładem może być etyka zawodów medycznych lub etyka zawodów prawniczych. Na tę ostatnią składają się wg R. Tokarczyka [2011] m.in. etyka sędziego, etyka prokuratora, etyka adwokata, etyka radcy prawnego, etyka notariusza, etyka urzędnika, etyka naukowca zajmującego się prawem, nauczyciela prawa oraz studenta prawa, a nawet etyka komornika oraz... etyka katechety.

²³ Czyli np. profesja księgowego oraz biegłego rewidenta, czy jak wskazano w poprzednim przypisie profesja sędziego, adwokata, radcy prawnego, prokuratora itp.

²⁴ Przykładem może być menedżer, którego rolą będzie zarówno planowanie działalności biznesowej, jak i inspirowanie oraz motywowanie podległych mu pracowników. Inny zawód łączący wiele ról to nauczyciel, którego rolą, obok dydaktyka mającego za zadanie wykształcić uczniów w danym przedmiocie, czyli autorytetu merytorycznego w danej dziedzinie, może być rola wychowawcy, a więc autorytetu osobowego mającego za zadanie kształtowanie osobowości swoich podopiecznych. Innym przykładem może być zawód głównego księgowego, który obok roli typowo buchalterskiej musi także pełnić rolę menedżera zespołu funkcjonującego w ramach działu księgowości, organizującego i koordynującego działania podległych sobie pracowników.

niższych poziomów systemu etycznego – stanowiących uszczegółowienie bardziej uniwersalnych wartości wyższych.

Etyka zawodu może być również tworzona w sposób oddolny, bazujący na specyfice danej profesji. Zaprezentowano to na rys. 2.

Rys. 2. Etyka zawodowa bazująca na specyfice danej profesji

Źródło: Opracowanie własne.

W ustalanej oddolnie etyce szczegółowej konkretnych zawodów podstawę stanowią ich charakterystyka. Wynika ona z zadań wykonywanych w danej profesji. Są one pochodnymi licznymi uwarunkowań, takich jak uwarunkowania rynkowe²⁵,

²⁵ Dotyczą zawodów powstających w odpowiedzi na zapotrzebowanie rynku.

prawne²⁶ i inne oraz uwzględniają ograniczenia. Uwarunkowania oraz ograniczenia wpływają także na specyfikę zawodu²⁷. Specyfika danego zawodu będzie stanowić punkt wyjścia do formułowania określonych wymagań etycznych w stosunku do osób go wykonujących oraz sposobów i efektów działania, określając, które z nich są moralnie wymagane, a które moralnie naganne. Jednocześnie charakterystyka danej profesji oraz podobnych do niej składa się na charakterystykę grupy zawodów pokrewnych. Specyfika tej grupy zawodów pokrewnych, wraz z ustanowioną dla nich etyką, stanowi podstawę do sformułowania etyki tej grupy.

3. Etyka księgowego i biegłego rewidenta

Aby określić, które podejście etyczne jest stosowane w odniesieniu do profesji księgowego oraz biegłego rewidenta, przeanalizowano dyskurs na temat etyki zawodowej zawarty w kilku rodzajach źródeł: aktach prawnych regulujących te zawody, ich kodeksach etyki, publikacjach stowarzyszeń i instytucji powołanych zgodnie z prawem także do kontroli nad jakością prowadzonej rachunkowości oraz przeprowadzanego audytu, publikacji monograficznych dotyczących etyki rachunkowości wydanych w Polsce.

Analiza wymienionych źródeł pozwala stwierdzić, iż dyskurs dotyczący etyki rachunkowości przebiega w szczególności na poziomie etyki szczegółowej oraz ma charakter oddolny, posiadając jako podstawę zadania oraz specyfikę zawodów biegłego rewidenta i księgowego.

Ustawa o rachunkowości [1994] określa przede wszystkim konieczność, ramy prowadzenia oraz zasady rachunkowości. Kodeksy etyczne rozpatrywanych zawodów dotyczą reguł postępowania księgowych i biegłych rewidentów w sytuacjach określonego typu, np. w przypadku konfliktu interesów. Tak więc są to uregulowania o charakterze szczegółowym, wywodzącym etykę rachunkowości z zadań oraz ze specyfiki wykonywania odnośnych profesji.

W dyskursie literaturowym na temat etyki rachunkowości odwołania do ogólnych teorii etycznych występują głównie w publikacjach książkowych. M. Garstka prowadzi ogólne rozważania na temat istoty etyki [2013, s. 9-23]. A. Karmańska nawiązuje do ewolucji etyki greckiej [2016, s. 82-86]. Z kolei G. Voss pisze o etyce biznesu przejawiającej się w koncepcji społecznej odpowiedzialności przedsię-

---

²⁶ Prawo wymusza obowiązek realizacji pewnych działań przez przedsiębiorstwa.

²⁷ Ograniczenia prawne definiują warunki niezbędne do pracy w danym zawodzie, oczekiwania społeczne kształtują wizerunek publiczny danej profesji, uwarunkowania technologiczne mogą ułatwić sposób jej wykonywania.

biorstw. Bezpośredniego odniesienia etyki rachunkowości do ogólnej teorii etycznej dokonuje M. Cieślak, który kompetencje zawodowe księgowego uznaje za cnoty intelektualne w rozumieniu teorii cnoty mających początki filozoficzne już w starożytnej Grecji.

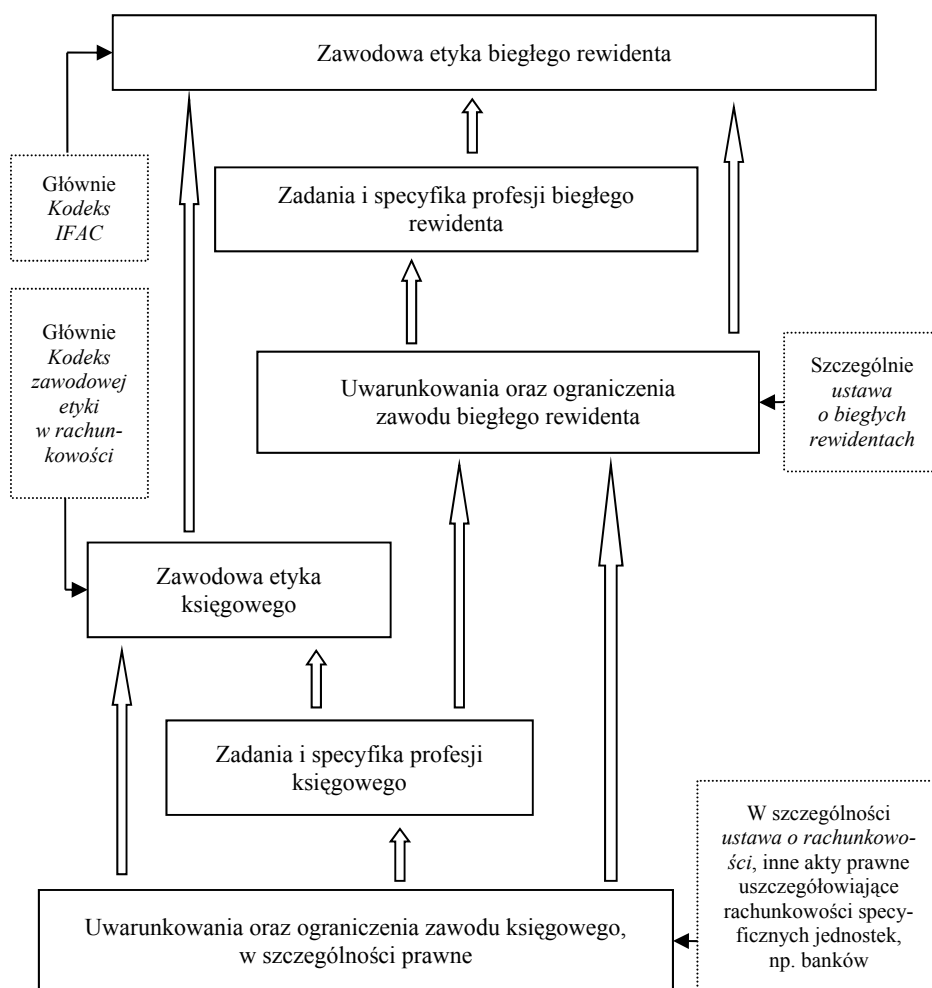
Kluczowym aspektem charakteryzującym wszystkie polskie monografie o etyce rachunkowości jest wyeksponowanie jej *praxis*. Badania empiryczne M. Cieślaka w tym zakresie dotyczą poglądów różnych grup respondentów na temat *Kodeksu etyki zawodowej* [2011, s. 258]. G. Voss analizuje oczekiwania związane z kodeksem i jego wdrożeniem [2016, s. 147-162]. Badania M. Garstki [2013] dotyczą zaobserwowanych działań nieetycznych z zakresu rachunkowości. E. Maruszewska analizuje postrzeganie profesji księgowego jako zawodu zaufania publicznego, podejście do unikania opodatkowania oraz stosunek wobec presji wywieranej na księgowych przez przełożonych usiłujących wymusić nieetyczne zachowanie [Maruszewska, 2016, s. 167-177]. Ponadto autorzy książek z zakresu etyki rachunkowości podają szereg wskazań praktycznych, takich jak wyjaśnienie występujących w *Kodeksie zawodowej etyki w rachunkowości* zasad oraz ich uszczegółowienie i uporządkowanie na potrzeby praktyczne [Garstka, 2015].

Znamienne jest, iż A. Wachowicz [2016, s. 39] w metanaukowym dyskursie o rachunkowości, klasyfikując badania nad nią stwierdza, iż „w badaniach humanistycznych traktuje się naukę rachunkowości jako zjawisko kulturowe, które można badać od strony historycznej, socjologicznej, etycznej, psychologicznej, ekonomicznej i politycznej”. W takim rozumieniu etyka staje się więc tylko jednym z wielu elementów kulturowego tła rachunkowości²⁸. Co ciekawe, w przywoływanej pozycji wyodrębniono także „rozważania filozoficzne nad nauką rachunkowości”, jednakże w ich opisie nie zawarto jakiegokolwiek odwołania do etyki, będącej przecież istotną dziedziną filozofii [Wachowicz, 2016, s. 39-40].

Dokonana analiza źródeł pozwoliła na identyfikację istniejącego w Polsce podejścia do etyki rachunkowości, co ukazano na schemacie (rys. 3).

---

²⁸ Komentarza tego nie należy traktować jako krytyki w stosunku do przywoływanej książki i jej autorki, ale raczej jako (smutną) konstatację dotyczącą stanu nauki o rachunkowości, jeśli chodzi o jej wymiar etyczny.

Rys. 3. Szczegółowa etyka rachunkowości

Źródło: Opracowanie własne.

Zawody związane z rachunkowością posiadają etykę o charakterze szczególnym skonstruowaną oddolnie. Jej podstawę stanowią uwarunkowania prawne, wpływające w bardzo dużym stopniu na zadania i specyfikę profesji księgowego i biegłego rewidenta. Etyka tych zawodów jest powiązana przede wszystkim z postępowaniem zgodnie z prawem i kodeksami etyki. Do zalet takiego skonstruowania etyki szczegółowej zawodów związanych z rachunkowością należą:

- dostosowanie do ich specyfiki, a więc możliwość bezpośredniego wykorzystania praktycznego,
- dokładne normy zachowań w danym typie sytuacji, przedstawione w kodeksach etyki,

- zestaw dylematów etycznych, przykłady znajdują się w: [*Bank dylematów...*, 2011] oraz w publikacjach książkowych [Karmańska, 2016, s. 87-214],
- schematy postępowań w przypadku sytuacji wątpliwych pod względem etycznym²⁹ [<http://www.skwp.pl>],
- wytyczne dotyczące kształcenia zawarte w *Międzynarodowych standardach edukacyjnych* [2016].

Za wady istniejącego podejścia uznać należy:

- brak wyjścia od ogólnej teorii etycznej, czyli ogólnego rozumienia dobra, obowiązku itp.,
- ryzyko wystąpienia konfliktu między wyznawanymi przez danego księgowego lub audytora wartościami i normami a zasadami kodeksu etyki,
- zagrożenie konfliktem między wartością wyższą a wartością bliższą³⁰,
- niewystarczające uwzględnienie zjawiska finansokracji, zwiększającego presję na wynik finansowy, powodującego dodatkowe pokusy dokonywania przez księgowych manipulacji oraz ich akceptacji przez biegłych rewidentów,
- pewien technicyzm stosowania norm zawartych w kodeksach mogący prowadzić do obniżenia osobistej wrażliwości etycznej i problemy w przypadku braku odpowiedniego schematu, gdy dylemat etyczny jest nietypowy,
- rozumienie przez księgowych i biegłych rewidentów etyki jako zgodności z prawem oraz zgodności z zapisami kodeksów etycznych, co jest bardzo zawężającym podejściem do etyki.

Należy dodatkowo zauważyć, iż mimo istniejących w kodeksie etyki oraz prawie norm, nie tylko nie są stosowane, ale także publicznie podważane, co zauważa w jednym ze swoich komunikatów Komisja Nadzoru Finansowego [<https://www.knf.gov.pl/>].

Podsumowanie

Badania dokonywane na gruncie nauk takich jak psychologia [np. Zimbardo, 2008] i socjologia [np. Bauman, 2009] wskazują, iż kontekst sytuacyjny i instytucjonalny może w istotny sposób warunkować moralność. Szczególnie może on powodować nieetyczność dokonywanych wyborów i podejmowanych działań. Etyka rachunkowości, tworzona oddolnie na bazie specyfiki zawodów biegłego rewidenta i księgowego, dzięki funkcjonowaniu odpowiednich kodeksów oraz

²⁹ Czyli w przypadku wystąpienia dylematu etycznego.

³⁰ Czyli np. konflikt między prawdą (wartością wyższą) a finansowym dobrobytem własnej rodziny (wartością bliższą).

organów, banku typowych dylematów oraz schematów postępowań, zapewnia odpowiedni kontekst instytucjonalny, zapobiegający działaniom niemoralnym. Jednakże praktyczny brak uwzględnienia w rachunkowości ogólnych teorii i systemów etycznych powoduje przy wystąpieniu niesprzyjającego kontekstu sytuacyjnego (np. wystąpienia tzw. sytuacji skrajnej lub nieprzewidywalnej) zagrożenie, że księgowy lub biegły rewident nie będzie w stanie rozwiązać konfliktu moralnego poprzez wybranie działania na rzecz wartości wyższej, uniwersalnej, ogólnoludzkiej, a nie tylko zawodowej.

Literatura

- Bank dylematów moralnych. Broszura informacyjna* (2011), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Zarząd Główny w Warszawie, Warszawa.
- Bauman Z. (2009), *Nowoczesność i Zagłada*, Wydawnictwo Literackie, Kraków.
- Cieślak M. (2011), *Podejście etyczne w rachunkowości a jakość sprawozdań finansowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu.
- Code of Ethics for Professional Accountants* (2009), International Ethics Standards Board for Accountants, International Federation of Accountants.
- Garstka M. (2013), *Podstawy etyki zawodowej w rachunkowości*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, Kielce.
- Garstka M. (2015), *Etyka zawodu księgowego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, Kielce.
- Gumuła W. (2015), *Zjawisko finansjalizacji*, Miesięcznik „ZNAK”, nr 721.
- Karmańska A. (red.) (2016), *Etyka zawodowa w rachunkowości*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Instytut Certyfikacji Zawodowej Księgowych, Warszawa
- Klimek J. (2014), *Etyka biznesu. Teoretyczne założenia, praktyka zastosowań*, Difin, Warszawa.
- Kodeks zawodowej etyki w rachunkowości* (2012), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa.
- Maruszewska, E. (2014). *Etyka we współczesnej rachunkowości a wiarygodność informacji w niej tworzonych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach.
- Międzynarodowe Standardy Edukacyjne 1-8 (zaktualizowane)* (2016), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa.
- Mukunda G. (2014), *Koszty dominacji Wall Street* „Harvard Business Review Polska”, nr 139.
- Remlein M. (2015), *Finansyzacja i jej skutki w sprawozdaniu finansowym polskich spółek giełdowych branży paliwowej*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, t. 82.

- Sennett R. (2012), *Razem. Rytuały, zalety i zasady współpracy*, Wydawnictwo Literackie MUZA, Warszawa.
- Tokarczyk R. (2011), *Etyka prawnicza*, LexisNexis, Warszawa.
- Uchwała nr 18 Krajowego Zjazdu Delegatów Stowarzyszenia Księgowych w Polsce z dnia 23 czerwca 2001 r. w sprawie zasad etyki zawodowej.
- Uchwała nr 4249/60/2011 Krajowej Rady Biegłych Rewidentów z dnia 13 czerwca 2011 r. w sprawie zasad etyki zawodowej biegłych rewidentów.
- Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy, Dz.U. z 1974 r., nr 24, poz. 141.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, Dz.U. z 1994 r., nr 121, poz. 591.
- Ustawa z dnia 7 maja 2009 r. o biegłych rewidentach i ich samorządzie, podmiotach uprawnionych do badania sprawozdań finansowych oraz o nadzorze publicznym, Dz.U. z 2009 r., nr 77, poz. 649.
- Voss G. (2016), *Kształtowanie norm etycznych a odpowiedzialność zawodowa księgowych*, Wydawnictwo Uczelniane Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy.
- Wachowicz A. (2016), *Rachunkowość w ujęciu metanaukowym*, Oficyna Wydawnicza, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie.
- Woźniak-Sobczak B. (red) (2011), *Instrumenty zarządzania przedsiębiorstwem przez finanse*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Katowicach.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dn. 23.04.2008 r., sygn. akt SK 16/07.
- Zimbaro P. (2008), *Efekt Lucyfera. Dlaczego dobrzy ludzie czynią zło?* PWN, Warszawa.
- [www 1] http://www.knf.gov.pl/o_nas/komunikaty/2013/obowiazki_bieglych_rewidentow.html, (dostęp: 13.03.2017).
- [www 2] <http://www.skwp.pl/Rekomendacja,11024.html>, (dostęp: 13.03.2017).

ETHICS OF AUDITORS AND ACCOUNTANTS IN THE CONTEXT OF FINANSIZATION. BETWEEN GENERAL AND SPECIFIC ETHICS

Summary: The paper presents the problems of ethics of accounting-related professions such as accountants and auditors in the context of financialization phenomena. The character of their ethics is investigated. The question whether it is “top-down” made and based on the general ethical theories or “bottom-up” made, specific and based on characteristic of accounting-related professions is addressed. As a consequence, the advantages and disadvantages of approach to accounting ethics existing in Polish business are explored. The article is based on literature study concerning especially books on accounting ethics written by Polish scientists. Also, the author analyses the content of accounting ethics codes which function in Poland, content of legal acts regulating accounting and the information provided by organizations which are legitimate to formulate the judgements on ethics.

Keywords: general ethics, specific ethics, accounting ethics, auditor’s ethics, accountant’s ethics, financialization.